٤٢ ساڵ لەمەوبەر ئاشنایەتی ئەحمەد م. م. ئەو مامۆستایە هەڤاڵەی مەلبەندی پەنجوین بە وێژەی ڕەخنەیی

ئەنوەر ئەلبەندی

ئەو ساڵانەی کۆتایی هەشتاکان و سەرەتای نەوەدەکان، کاتێک هێشتا ئەدەبی کوردی لە ژێر کاریگەری ڕەخنەی ڕاستەوخۆ و توند دەناڵاند، کەسێک هەبوو بە هێمن و بێ هاوار کار لە سەر دەقەکان دەکات و پێی وایە ڕەخنە دەبێ وەک چۆن ئەدەب خۆی، قووڵ و فرەڕەهەند بێت. ئەو کەسە مامۆستا ئەحمەد م. م. بوو، کە لە ساڵی ١٩٨٩ەوە تا کۆتایی ساڵی ١٩٩٣ لە پەنجوین کار دەکرد و ئەو ماوەیە بە شێوەیەکی ئاشکرا و بەردەوام لاپەڕەی وێژەی ڕەخنەیی لە گۆڤاری «ڕووناکی پەنجوین» دا بڵاو دەکرایەوە. ئەم وتارە کورتە ئەو کاتە دەگێڕێتەوە کە چۆن ئەو مامۆستایە چۆن بیری لە ڕەخنە کردووەتەوە و چۆن ئەو بیرە لە ڕەخنەی ئەدەبی کوردیدا چی گۆڕی.

ئەحمەد م. م. لە ساڵی ١٩٤٧ی زایینی لە گوندێکی نزیک لە پەنجوین لە دایک بووە و دوای تەواوکردنی خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی لە پەنجوین، لە بەشی زمانی کوردی لە کۆلێژی مامۆستایانی هەولێر وەرگیراوە. دوای تەواوکردنی کۆلێژ، ماوەیەکی کورت لە قوتابخانەی ناوچەکە وانەی وت و پاشان بە فرمانی وەزارەت ڕاسپێردرا بۆ بەشی زمانی کوردی لە کۆلێژی مامۆستایان. ئەو ساڵانە بە قۆناغی دوای ڕاپەڕین دادەنرێن، کاتێک هەموو شتێک دەستی پێ کردووەتەوە و پێویستی بە ڕەخنەی ئەدەبی هەیە کە ڕەوشی نوێی ئەدەب ببێت.

ئەو کاتە ڕەخنەی ئەدەبی کوردی زۆر کەم بوو. زۆربەی ڕەخنەکان یا وتاری ڕۆژنامەوانی بوون کە زۆر کورت بوون و زۆر جار لە سەر کەسێک یان کێشەیەکی کەسی دەنووسران، یان ڕەخنەی توند بوون کە زیاتر لە ئامانجی ڕەخنەگرتن دەچوون نەک لە ئامانجی تێگەیشتن. ئەحمەد م. م. ئەو ڕێگایەی هەڵبژارد کە نە ئەو ڕێگایە بێت و نە ئەو ڕێگایە بێت، واتە ڕەخنەی ئەدەبی وەک پرۆسەیەکی زانستی و هێمن بکات. لە پێشەکی یەکەمی کتێبەکەیدا هاتووە: «ڕەخنەگر نابێ وەک دادوەر وابێت کە حوکم لە سەر دەقەکان دەدات، بەڵکو وەک هاوڕێیەکی ڕەخنەگر وابێت کە دەیەوێت یارمەتی خوێنەر بدات بۆ تێگەیشتن لە دەق». ئەم ڕستەیە بە تەواوی ئەو ڕەوشەی ڕوونکردۆتەوە کە ئەو مامۆستایە تێیدا کار دەکرد.

ئەو کاتە کۆمەڵگای کوردی لە دوای ڕاپەڕینەوە بە قۆناغێکی ئاڵۆز تێپەڕ دەبوو. خەڵک بە دوای وەڵامی پرسیارە گەورەکانی ژیان و مێژووەکەیاندا دەگەڕێن، پارتە سیاسییەکان بە توندی کار لە سەر ڕەوشەکە دەکەن، و ئەدەبیش وەک هەموو شتێکی تر ڕۆڵی خۆی هەیە لە ڕوونکردنەوەی ئەو پرسیارانە. ئەحمەد م. م. لە وتارەکانیدا ئەو خاڵە دەخاتە ڕوو کە ڕەخنەی ئەدەبی دەبێ یارمەتی خوێنەر بدات بۆ تێگەیشتن لە دەق، نەک تەنها ڕای خۆی بڵێت لە سەر دەق. ئەو پێی وایە خوێنەر پێویستی بە ڕێنمایی هەیە بۆ ئەوەی بزانێت چۆن بە شێوەیەکی ڕەخنەیی بیر لە دەق بکاتەوە، نەک تەنها بە پێی ئەو ڕەخنەیە کە ڕۆژنامەکە دەینووسێت.

ئەو وتارانەی کە لە «ڕووناکی پەنجوین» دا بڵاو کراونەتەوە زۆرجار لە سەر دەقە کوردییەکانی ئەو کاتە دەنووسران، وەک چیرۆکی کورت و ڕۆمان. ئەحمەد م. م. ئەو دەقانە وەک نموونە بەکار دەهێنێت بۆ ئەوەی ڕوونکردنەوە بکات لە سەر چۆنیەتی ڕەخنەگرتن لە دەق. ئەو ڕەخنەگرتنە نە توندە و نە نەرم، بەڵکو ڕاستگۆیانە و بە هێمنی. ئەو دەڵێت ئەگەر دەقێک لاوازە، دەبێ بە هێمنی ڕوونبکرێتەوە بۆچی لاوازە و چۆن دەتوانرێت باشتر بکرێت، نەک تەنها بوترێت کە خراپە. ئەو پێی وایە ئەو جۆرە ڕەخنەیە کە تەنها دەڵێت خراپە، زیان بە خوێنەر و بە نووسەرەکەش دەگەیەنێت، چونکە نووسەر هیچ فێر نابێت لە ڕەخنەکە.

ئەحمەد م. م. زۆر جار باس لە پەیوەندی نێوان ڕەخنەگر و نووسەر دەکات. ئەو پێی وایە ڕەخنەگر نابێ دژی نووسەر بێت، بەڵکو دەبێ وەک هاوڕێیەکی ڕەخنەگر وابێت کە دەیەوێت یارمەتی نووسەر بدات بۆ باشتر کردنی دەقەکەی. ئەو ئەم بۆچوونە بە چەند نموونەیەک ڕوونی دەکاتەوە لە وتارەکانیدا، کە تێیدا باس لە چۆنیەتی نووسینی ڕەخنەیەکی باش دەکات کە هاوکات هم ڕێز لە نووسەر دەگرێت و هم ڕاستی دەڵێت.

ئەو ساڵانەی کە لە پەنجوین کار دەکرد، ئەحمەد م. م. چەند ساڵێکی تر لە کۆلێژی مامۆستایان کار دەکرد و پاشان گواستراوە بۆ بەشی زمانی کوردی لە کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان. ئەو ساڵانە بە قۆناغی دوای ڕاپەڕین دادەنرێن، کاتێک هەموو شتێک دەستی پێ کردووەتەوە و پێویستی بە ڕەخنەی ئەدەبی هەیە کە ڕەوشی نوێی ئەدەب ببێت. ئەو کاتە ڕەخنەی ئەدەبی کوردی زۆر کەم بوو. زۆربەی ڕەخنەکان یا وتاری ڕۆژنامەوانی بوون کە زۆر کورت بوون و زۆر جار لە سەر کەسێک یان کێشەیەکی کەسی دەنووسران، یان ڕەخنەی توند بوون کە زیاتر لە ئامانجی ڕەخنەگرتن دەچوون نەک لە ئامانجی تێگەیشتن.

ئەحمەد م. م. لە وتارەکانیدا ئەو خاڵە دەخاتە ڕوو کە ڕەخنەی ئەدەبی دەبێ یارمەتی خوێنەر بدات بۆ تێگەیشتن لە دەق، نەک تەنها ڕای خۆی بڵێت لە سەر دەق. ئەو پێی وایە خوێنەر پێویستی بە ڕێنمایی هەیە بۆ ئەوەی بزانێت چۆن بە شێوەیەکی ڕەخنەیی بیر لە دەق بکاتەوە، نەک تەنها بە پێی ئەو ڕەخنەیە کە ڕۆژنامەکە دەینووسێت. ئەو ئەم بۆچوونە بە چەند نموونەیەک ڕوونی دەکاتەوە لە وتارەکانیدا، کە تێیدا باس لە چۆنیەتی نووسینی ڕەخنەیەکی باش دەکات کە هاوکات هم ڕێز لە نووسەر دەگرێت و هم ڕاستی دەڵێت.

ئەو وتارانەی کە لە «ڕووناکی پەنجوین» دا بڵاو کراونەتەوە زۆرجار لە سەر دەقە کوردییەکانی ئەو کاتە دەنووسران، وەک چیرۆکی کورت و ڕۆمان. ئەحمەد م. م. ئەو دەقانە وەک نموونە بەکار دەهێنێت بۆ ئەوەی ڕوونکردنەوە بکات لە سەر چۆنیەتی ڕەخنەگرتن لە دەق. ئەو ڕەخنەگرتنە نە توندە و نە نەرم، بەڵکو ڕاستگۆیانە و بە هێمنی. ئەو دەڵێت ئەگەر دەقێک لاوازە، دەبێ بە هێمنی ڕوونبکرێتەوە بۆچی لاوازە و چۆن دەتوانرێت باشتر بکرێت، نەک تەنها بوترێت کە خراپە. ئەو پێی وایە ئەو جۆرە ڕەخنەیە کە تەنها دەڵێت خراپە، زیان بە خوێنەر و بە نووسەرەکەش دەگەیەنێت، چونکە نووسەر هیچ فێر نابێت لە ڕەخنەکە.

ئەحمەد م. م. زۆر جار باس لە پەیوەندی نێوان ڕەخنەگر و نووسەر دەکات. ئەو پێی وایە ڕەخنەگر نابێ دژی نووسەر بێت، بەڵکو دەبێ وەک هاوڕێیەکی ڕەخنەگر وابێت کە دەیەوێت یارمەتی نووسەر بدات بۆ باشتر کردنی دەقەکەی